

1. תקציר

הספר *The Adventures of Huckleberry Finn* מאת מארק טוויין משופע בדיאלקטים המציבים אתגר בפני המתרגמים. לספר יש עשרה תרגומים שונים לעברית שיצאו לאור משנת 1926 עד שנת 2004:

מארעות פין: סיפור – הספר יצא לאור בשנת 1926 בתרגומו של פ' הילפרין.

מארעות הקלברי פין – יצא לאור בשנת 1927 בתרגומו של י' קרני.

היקלברי פין – יצא לאור בשנת 1941 בתרגומו של פ' הילפרין (מדובר באותו מתרגם אך כתיב שמו שונה).

הקלברי פין – יצא לאור בשנת 1949 בתרגומו של אברהם בירמן.

הקלברי פין – יצא לאור בשנת 1966 בתרגום של א' פישקין. כמוצהר בספר, א' פישקין תרגם אותו על פי תרגומו של פ' הילפרין.

הרפתקאות האקלברי פין – יצא לאור בשנת 1982. שרגא גפני מוצג כמעבדו של הספר לעברית.

הרפתקאותיו של האקלברי פין – יצא לאור בשנת 1987 בתרגומו של אהרן אמיר.

עלילות הקלברי פין – יצא לאור בשנת 1989 בתרגומו של אוריאל אופק.

הוקלברי פין – יצא לאור בשנת 2000 בתרגומה של בינה אופק.

הרפתקאותיו של האקלברי פין: הספר המוער – יצא לאור בשנת 2004 בתרגומו של יניב פרקש.

בעבודה זו בחנתי את דרכי ההתמודדות של המתרגמים עם הדיאלקטים השונים ובדקתי אם הם פעלו לפי הנורמות ששלטו בתרגום הספרותי לעברית בזמן התרגום. כדי לבחון זאת, בחרתי שמונה קטעים של דיאלקטים המייצגים את ארבעת הדיאלקטים שבספר (דיאלקט השחורים, דיאלקט הֶסְפֶּר המיוער, דיאלקט מחוז פייק וגוונים שונים של דיאלקט מחוז פייק) והשוויתי את התרגומים של קטעים אלה עם המקור וזה עם זה.

דיאלקטים מוגדרים על-ידי חוקרים שונים כשפה תת-תקנית או כווריאנט ספציפי בשפה שיש בה חלוקות-משנה. שאלת ההתמודדות של מתרגמים עם לשון דיבור בכלל ועם דיאלקטים בפרט העסיקה חוקרים שונים מהארץ ומהעולם, ביניהם טורי (1977), ויסברוד (1989) ובן-שחר (1996) שבדקו תרגום של לשון-דיבור וחוקרים כגון ברזובסקי (Berezowski, 1997), אייבו (Ives, 1955) וסנצ'ז (Sanchez, 1999) שבחנו דיאלקטים ספרותיים ואת תרגומם.

הדיאלקטים משייכים את הדוברים לקבוצות אתניות, חברתיות וגיאוגרפיות שונות. הקשיים בתרגום דיאלקטים נובעים מכך שהמתרגם צריך להתמודד לא רק עם ההבדלים הלשוניים בין שפת המקור לבין שפת היעד אלא גם עם הקונוטציות השונות של הדיאלקטים בהקשרם. יש חוקרים הסבורים כי לא ניתן לתרגם דיאלקטים מכיוון שחלק מהמשמעות ומהקונוטציות שלהם אובד בתרגום או מוקרב לטובת לשון היעד על הקונוטציות שלה, ואילו חוקרים אחרים טוענים שניתן לתרגם דיאלקטים המופיעים בטקסט המקור בדרכים שונות, למשל בחירה בדיאלקט בשפת היעד המקביל לדיאלקט של שפת המקור או, אם אין דיאלקט מקביל בלשון היעד, שימוש בלשון תת-תקנית. טורי, ויסברוד ובן-שחר אמנם חקרו לשון-דיבור אך אפשר להחיל את קביעותיהם גם על דיאלקטים. הם מציינים כי מתרגמים יכולים להתעלם מלשון-דיבור ולהמירה בלשון-כתב תקנית ועל-תקנית, להמציא על בסיס שפת היעד, להמציא על בסיס שפת המקור ולהשתמש בדיאלקט של שפת היעד (אם קיים).

תרגום, כמו כל פעולה חברתית אחרת, נשלט על-ידי נורמות. בהתאם לכך, הבחירה של המתרגם באיזו דרך לנקוט בהתמודדותו עם דיאלקטים המופיעים במקור מושפעת על-ידי הנורמות השולטות באותה תקופה בתרבות היעד. בראשית המאה ה-20 שלטה בתרגום הספרותי לעברית נורמת הקבילות (כלומר, התאמת הטקסט לשפת היעד ולתרבות היעד). במהלך השנים נחלשה נורמה זו ובשנות ה-80 שלטה כבר נורמה של אדקוויטיות (כלומר, התאמת הטקסט לנורמות של שפת המקור ותרבות המקור). נורמת הקבילות ונורמת האדקוויטיות מתפרטות לנורמות ספציפיות יותר החלות על מישורי טקסט שונים. בראשית המאה ה-20 שלטה בתרגום הספרותי לעברית נורמת הלשון הגבוהה, שהכתיבה העדפה למילים ולצירופי-מילים בעלי ערכיות סגנונית גבוהה. החל משנות ה-40 התרחש תהליך הדרגתי של הנמכת הלשון עד שבשנות ה-80 נעלמה לחלוטין הלשון המקראית שאפיינה את התרגומים המוקדמים יותר.

דרכי ההתמודדות של המתרגמים עם הדיאלקטים בספר הנדון השתנו בהתאם לנורמות אלה. התרגומים המוקדמים יותר תאמו לנורמת הקבילות שרווחה בזמנם והמירו את הדיאלקטים בלשון-כתב תקנית ואף על-תקנית, בהתאם לנורמת הלשון הגבוהה שרווחה אז. התרגומים המאוחרים יותר המחישו את המהלך ההדרגתי שבו הונמכה הלשון ונורמת האדקוויטיות התגברה. בעוד שבתרגומים הקודמים התמודדו המתרגמים עם הדיאלקטים בעיקר ברמת אוצר המילים ובאמצעות יצירת לשון מלאכותית מעורבת, בתרגומים שראו אור משנות ה-80 ואילך ניכרים השימוש בלשון-דיבור אותנטית ובשחזור המאפיינים של הדיאלקטים בטקסט

המקור. אהרן אמיר, אוריאל אופק ובמיוחד יניב פרקש התמודדו עם הדיאלקטים גם ברמת ההגייה של המילים ולא רק באמצעות אוצר המילים.

בנוסף לנורמות הכלליות ששלטו באותה תקופה, השפיעו גם נורמות התרגום הספרותי לילדים על התמודדותם של המתרגמים עם הדיאלקטים השונים. קהל היעד של התרגומים, למעט תרגומו של פרקש משנת 2004, היה ילדים ונוער. המעבר מקבילות לאדקוויטיות והנמכת הלשון ההדרגתית שהתרחשו בתרגום הספרותי למבוגרים ניכרו גם בתרגום לילדים, אך הם היו איטיים יותר. התרגום הספרותי לילדים היה כפוף בצורה בולטת לנורמות התרגום של תרבות היעד בגלל מעמדה השולי של ספרות הילדים ובגלל פעילותן של נורמות ייחודיות לספרות זו (תחילה, נורמות חינוכיות שהכתיבו את התאמת הטקסט למה שנחשב הולם עבור ילדים, ואחר כך נורמות של קריאות שהכתיבו את התאמת הטקסט לרמת ההבנה של הילדים). לעתים התנגשו הנורמות הייחודיות לספרות הילדים עם הנורמות הכלליות שפעלו בתרגום הספרותי ואף גברו עליהן.

התרגומים של אהרן אמיר, אוריאל אופק ובינה אופק ממחישים זאת היטב שכן שיקולי הקריאות בתרגומים שלהם גברו על המגמה לאדקוויטיות ששלטה בתרגום הספרותי לעברית בשנות ה-80.

התרגום של פרקש משנת 2004, שקהל היעד שלו הוא מבוגרים, מראה כי המגמה לאדקוויטיות ששלטה בשנות ה-80 המשיכה לפעול גם בשנות ה-90 ואילך בתרגום הספרותי למבוגרים, שכן זהו תרגום אדקוויטי וכולל את הייצוג המקיף ביותר של דיאלקטים בהשוואה לשאר התרגומים.